

2. Лесниевски-Костарева Т. А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика / Т. А. Лесниевски-Костарева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : НОРМА, 2000. – 400 с.
3. Биля І. О. Теоретичні основи використання нормотворчої техніки : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Биля Ірина Олександрівна. – Х., 2003. – 201 с.
4. Демидов Ю. А. Социальная ценность и оценка в уголовном праве / Ю. А. Демидов. – М. : Юрид. лит., 1975. – 184 с.
5. Кудашев Ш. Дифференциация уголовной ответственности и наказания / Ш. Кудашев // Уголовное право. – 2006. – № 5. – С. 60–64.
6. Вакарина Е. А. Дифференциация и индивидуализация наказания и средств их достижения: уголовно-правовые и уголовно-исполнительные аспекты : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Вакарина Екатерина Андреевна. – Краснодар, 2001. – 24 с.
7. Соловьев О. Понятие дифференциации уголовной ответственности / О. Соловьев, А. Самойлов // Уголовное право. – 2006. – № 5. – С. 75–80.
8. Кругликов Л. Л. Дифференциация ответственности в уголовном праве / Л. Л. Кругликов, А. В. Васильевский. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. – 300 с.
9. Черкасов С. В. Кримінологічна концепція альтернативних мір покарання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Черкасов Святослав Вячеславович. – О., 2005. – 226 с.
10. Книженко О. О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Книженко Оксана Олександрівна. – Х., 2003. – 207 с.

Надійшла до редколегії 17.10.2012

КНИЖЕНКО О. А. ОПРЕДЕЛЕНИЕ ГРАНИЦ УГОЛОВНО-ПРАВОВЫХ САНКЦИЙ

Рассмотрены вопросы конструирования уголовно-правовых санкций. Обосновано мнение, что процессы дифференциации и индивидуализации ответственности определяют границы санкций. Обосновано, что именно дифференциация ответственности является почвой для установления уголовно-правовых санкций, а индивидуализация – почвой для их применения.

KNYZHENKO O. THE DETERMINATION OF THE LIMITS OF CRIMINAL AND LEGAL SANCTIONS

The issues of constructing of criminal and legal sanctions are reviewed. The view that the processes of differentiation and individualization of responsibility define the limits of sanctions is grounded. It is proved that the differentiation of responsibility is the basis of the determination of criminal and legal sanctions, and the individualization is the basis of their application.

УДК 343(477)

І. С. КРИВОНОС,

ад'юнкт

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗДІЙСНЕННЯ РОЗШУКУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Досліджено нові положення щодо правових підстав та порядку здійснення розшуку підозрюваного; запропоновано внести зміни до чинного Кримінального процесуального кодексу України.

В умовах правової реформи, яка проводиться в Україні ще з часу проголошення незалежності, чи не найважливіше місце посідає вдосконалення законодавства, яке регулює кримінальне судочинство. Проблеми кримінального процесу завжди знаходились у центрі уваги суспільства, оскільки тільки підвищення якості форм та методів роботи органів дізнання, слідства та суду сприятимуть ефективній боротьбі зі злочинністю. При цьому більшість змін, які були внесені до кримінально-процесуального зако-

нодавства за останній час, пов'язані з організацією діяльності слідчого.

Ефективність кримінального судочинства взагалі та досудового розслідування зокрема пов'язана зі швидким, повним та неупередженим розслідуванням. Однак коли виникають об'єктивні умови, за яких продовження досудового провадження неможливе, органи досудового слідства виносять постанову про зупинення розслідування. Однією з підстав для зупинення розслідування є переховування підозрюваного

від органів слідства та суду. Даний інститут незрозуміло пов'язаний з організацією розшуку осіб, які ухиляються від слідства.

Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК) України 2012 р. вніс деякі зміни до процедури розшуку осіб, стосовно яких відкрито кримінальне провадження, а також до порядку обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту [1].

Актуальність теми дослідження обумовлена і тим, що встановлення місця перебування підозрюваного є необхідною умовою для успішного закінчення досудового провадження, а отже, і для відновлення порушених прав потерпілих від злочину осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє зробити висновок про те, що інститут зупинення досудового слідства був предметом досліджень протягом багатьох років. Питання, пов'язані із зупиненням провадження та оголошення розшуку обвинуваченого, зокрема, розглядалися у роботах В. П. Бахтіна, Ф. Ю. Бердичевського, П. С. Елькінд, Б. М. Коврижних, Л. М. Репкіна, Г. П. Хімічевої. Однак до цього часу у правозастосовній діяльності виникають труднощі, пов'язані з відсутністю в законі точного визначення обов'язків слідчого здійснення розшуку осіб, стосовно яких відкрито кримінальне провадження.

Мета пропонованої наукової статті полягає в аналізі норм КПК України 2012 р., які визначають порядок здійснення розшуку підозрюваного.

Оголошення розшуку підозрюваного передбачено ст. 281 КПК України. Так, у ч. 1 ст. 281 КПК України вказано: у випадку якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме, то слідчий, прокурор оголошує його розшук. Слід зауважити, що вказана норма сформульована таким чином, що розшук підозрюваного оголошується незалежно від мети переховування останнього, на відміну від підстави для зупинення кримінального провадження.

Перед тим як оголосити розшук підозрюваного, слідчий повинен зібрати докази про вчинення правопорушення даною особою, винести відповідно до статей 276–279 КПК України стосовно неї повідомлення про підозру, а також зібрати докази, які свідчать про те, що підозрюваний переховується від слідства або місце його перебування невідоме. О. К. Черкасова зазначає: «Про відсутність інформації щодо місця перебування підозрюваного можна говорити і тоді, коли він не з'являється на виклики слідчого, коли перевірено всі відомі місця його можливої появи в даному населеному

пункті (квартири знайомих, родичів, морги, лікарні, ПТТ тощо), коли така робота проведена в масштабах області або навіть всієї країни, однак позитивних результатів не отримано» [2, с. 83]. Доказами ухилення особи від слідства можуть стати: підтвердження про отримання повістки про виклик (в порядку ст. 133 КПК України), постанова про привід підозрюваного та результати її виконання (в порядку статей 140–143 КПК України), інші докази (довідки з місця роботи або навчання, паспортної служби про зміну реєстрації, отримання закордонного паспорту, закладів охорони здоров'я про можливість знаходження підозрюваного на лікуванні тощо).

Підставою для оголошення підозрюваного в розшук відповідно до ч. 1 ст. 281 КПК України є винесення відповідної постанови. Якщо таке рішення приймається одночасно із зупиненням досудового розслідування, слідчий складає єдину постанову про зупинення та оголошення розшуку підозрюваного. Подібна норма була відсутня в КПК України 1960 р. Відповідно до ч. 1 ст. 139 КПК 1960 р. про оголошення розшуку слідчий складав окрему постанову. Вважаємо винесення єдиної постанови про оголошення розшуку підозрюваного та зупинення розслідування більш доцільним, адже практика свідчить про те, що в постанові про зупинення провадження дублюються відомості, зазначені в постанові про оголошення розшуку особи, а саме: сутність кримінального правопорушення та його юридична кваліфікація, відомості про особу підозрюваного, інформація про переховування особи від слідства, обраний стосовно нього запобіжний захід. Решта даних, необхідних для успішного розшуку особи (інформація про його зв'язки, можливі місця перебування підозрюваного тощо), може бути вказана в дододку до постанови.

Слід звернути увагу на те, що в ч. 1 ст. 138 КПК 1960 р. вказувалось на те, що слідчий може обрати щодо обвинуваченого, який розшукується, запобіжний захід у вигляді взяття під варту. Слідча практика сформувалася таким чином, що в більшості випадків після оголошення розшуку обвинуваченого слідчий звертається до суду з поданням щодо обрання стосовно розшукуваного саме такого запобіжного заходу (або про заміну запобіжного заходу, якщо він не був пов'язаний із позбавленням волі). Такі дії слідчого цілком логічні, оскільки у випадку встановлення факту перебування злочинця, який розшукується, наприклад, в іншій області, працівникам міліції необхідні підстави для затримання обвинуваченого з метою подальшого етапування до місця проведення слідства.

Подання щодо взяття особи під варту могло бути розглянуто суддею заочно, тобто за відсутності обвинуваченого. Однак у випадку, коли слідчий та прокурор не змогли надати достатньо аргументів на користь обрання даного запобіжного заходу, або в інших випадках на розсуд судді, останній відповідно до ч. 4 ст. 165² КПК 1960 р. мав право своєю постановою надати дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого і доставку його в суд під вартою. У КПК України 2012 р. відсутні будь-які вказівки з приводу обрання запобіжного заходу щодо розшукуваного. Крім цього, з метою дотримання вимог ч. 3 ст. 5 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р. про заборону заочного застосування арешту ч. 6 ст. 193 КПК України забороняє розгляд клопотання про обрання вказаного запобіжного заходу за відсутності підозрюваного. Заочне вирішення питання щодо застосування тримання під вартою можливе виключно у випадку оголошення підозрюваного в міжнародний розшук. У той же час відповідно до ч. 1 ст. 188 КПК України прокурор, слідчий за погодженням із прокурором має право звернутися із клопотанням про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Клопотання розглядається слідчим суддею негайно після одержання (ч. 2 ст. 189 КПК України). Ще одним нововведенням кодексу є наявність в ухвалі на надання дозволу на затримання не тільки дати винесення ухвали суддею, але й дати втрати законної сили ухвали (ч. 1 ст. 190 КПК України). Якщо в ухвалі не вказано закінчення строку дії, то відповідно до п. 2 ч. 3 ст. 190 КПК України вона втрачає законну силу з моменту сплину шести місяців із дати постановлення ухвали. Доцільність таких обмежень щодо строку дії ухвали доведе практика застосування даної норми закону. Поки що можна тільки констатувати той факт, що, по-перше, слідчий або прокурор кожні півроку до моменту затримання підозрюваного повинні поновлювати дозвіл на затримання. По-друге, якщо слідчий чи прокурор вчасно не поновив згадану ухвалу, то у працівника міліції не буде жодної підстави для затримання підозрюваного в разі встановлення його місця перебування. Тому у випадку, коли підозрюваного, який розшукується, виявлено поза межами місця проведення досудового розслідування, його етапування до слідчого стає неможливим. Аналогічна ситуація виникає і в тому випадку, коли слідчий не ставить

перед суддею питання про обрання підозрюваному запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. У такій ситуації орган розслідування не має права звертатися до судді з клопотанням щодо надання дозволу на затримання. Статтею 208 КПК України передбачені підстави для затримання підозрюваного уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді, однак про можливість затримання підозрюваного, який знаходиться в розшуку, у згаданій статті не йдеться. Таким чином, ми вважаємо недоцільною новелу законодавця щодо заборони на прийняття заочного рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою й цілком погоджуємося з точкою зору О. М. Попова про можливість прийняття заочного рішення щодо обрання вказаного запобіжного заходу у випадках учинення підозрюваним тяжкого або особливо тяжкого злочину [3, с. 82], адже сам факт скоєння такого виду злочинів дає підстави судити про ступінь небезпечності особи. Як указує вчений, «за мотивами однієї тільки небезпеки злочину до таких осіб може бути застосований запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. І він, безумовно, повинен бути застосований» [3, с. 83]. На даному етапі законодавець зрівняв осіб, які скоїли злочини невеликої тяжкості, та тих, які вчинили тяжкі злочини, пов'язані, зокрема, і з особливою жорстокістю. У зв'язку з вищевикладеним пропонуємо внести зміни до ч. 6 ст. 193 КПК України та викласти її в наступній редакції: «Слідчий суддя, суд може розглянути клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та обрати такий запобіжний захід за відсутності підозрюваного, обвинуваченого, у випадках, якщо, крім наявності підстав, передбачених статтею 177 цього Кодексу, буде встановлено, що:

- 1) особа підозрюється або обвинувачується у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину;
- 2) підозрюваний, обвинувачений оголошений у міжнародний розшук».

В інших випадках вирішення питання про застосування щодо особи, яка ухиляється від слідства, запобіжного заходу у вигляді взяття під варту повинно розглядатися після доставки підозрюваного до суду в порядку статей 188–191 КПК України.

Також ми цілком погоджуємося з позицією Г. П. Хімичевої, яка зазначає, що в законі повинно бути встановлено, що у випадку обрання стосовно особи, яка скоїла злочин, запобіжного заходу, який не пов'язаний із триманням під вартою, повинно бути проведено її фотографування та дактилоскопіювання [4, с. 9]. Така

норма закону сприятиме результативності проведення заходів щодо розшуку особи.

З обранням запобіжного заходу стосовно особи, яка переходить від слідства, нерозривно пов'язана проблема етапування. У КПК України 2012 р. про вказану процедуру немає жодної згадки. У той же час у ч. 3 ст. 139 КПК України 1960 р. указувалось, що при затриманні обвинуваченого, якого розшукували і щодо якого обрано як запобіжний захід тримання під вартою, орган розшуку негайно доповідає про це прокуророві за місцем затримання. Прокурор, перевіrivши наявність законних підстав для арешту, дає санкцію на відправлення заарештованого етапом до місця провадження слідства. Найбільш близьким за змістом є вказівка в КПК України на «затримання підозрюваного на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання», процедура якого регламентована статтями 187–191 КПК України. Однак вважаємо, що процедура етапування, закріплена у КПК України 1960 р. була більш прийнятною. У зв'язку з цим ми пропонуємо доповнити ст. 281 КПК України частиною 4: «При затриманні на території іншої області підозрюваного, який перебуває у розшуку та стосовно якого обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою або діє ухвала про дозвіл на затримання з метою приводу, орган, який провів затримання, негайно повідомляє про це прокуророві за місцем затримання, а також слідчому, який оголосив розшук підозрюваного. Прокурор протягом двадцяти чотирьох годин зобов'язаний перевірити, чи дійсно затриманий є тією особою, яка розшукується. Етапування підозрюваного до місця проведення досудового розслідування проводиться на підставі постанови слідчого, санкціонованої прокурором міста за місцем проведення досудового розслідування».

У ч. 3 ст. 281 КПК України зазначено про те, що здійснення розшуку підозрюваного може бути доручено оперативним працівникам. Зі змісту вказаної статті випливає, що слідчий має право проводити заходи щодо встановлення місця перебування підозрюваного як безпосередньо, так і через оперативних працівників. У той же час зміст роботи слідчого щодо здійснення розшуку підозрюваного у законі не регламентовано. Як свідчить практика застосування норм КПК України 1960 р., більшість розшукуваних осіб встановлюються оперативними підрозділами. У зв'язку з цим виникає питання про доцільність покладення на слідчого обов'язку щодо здійснення розшуку підозрюваного. Серед недоліків, які призводять до низької ефективності роботи слідчих щодо розшуку осіб, які ухи-

ляються від слідства, вчені виділяють: велику завантаженість працівників слідчого апарату; недостатнє матеріально-технічне забезпечення (транспорт, зв'язок тощо); відсутність системи матеріального заохочення за результатами розшукової роботи [5, с. 28]. Питання щодо сутності розшукової діяльності слідчого стало об'єктом досліджень багатьох процесуалістів. Так, Т. В. Авер'янова, Р. С. Белкін та Ю. Г. Корухов вважають, що розшукові заходи слідчий може здійснювати як під час розслідування справи, так і після її зупинення. При цьому вказані вчені підкреслюють, що засоби, які використовуються під час проведення розшукових заходів, можуть бути тільки процесуальними або організаційно-технічними [6, с. 482].

Інші процесуалісти вважають, що діяльність слідчого щодо розшуку осіб може проводитися тільки в комплексі з оперативно-розшуковими заходами, які здійснюють оперативні підрозділи [7, с. 79].

Ми вважаємо, що розшук підозрюваного може здійснюватися особисто слідчим, якщо він має певну інформацію про місцезнаходження підозрюваного (знаходження його на відпочинку, у відрядженні, на військових зборах, у лікарні тощо). У ситуації, коли в слідчого відсутня будь-яка інформація стосовно можливого місця перебування підозрюваного, вся діяльність щодо розшуку особи повинна здійснюватися спеціальними підрозділами на підставі доручення слідчого. Перелік оперативних підрозділів міститься у ст. 41 КПК України. Про доручення розшуку слідчий вказує в постанові про оголошення розшуку. Розшук підозрюваного на підставі постанови слідчого та доручення про розшук здійснюється оперативними підрозділами відповідно до відомчих наказів про організацію розшуку злочинців, що переходять від органів досудового розслідування та суду. До матеріалів досудового провадження обов'язково долучається копія супровідного листа про своєчасну передачу доручення та необхідних документів.

Висновки. Таким чином, пропонуємо внести зміни до ч. 6 ст. 193 КПК та викласти її в наступній редакції: «Слідчий суддя, суд може розглянути клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та обрати такий запобіжний захід за відсутності підозрюваного, обвинуваченого, у випадках, якщо, крім наявності підстав, передбачених статтею 177 цього Кодексу, буде встановлено, що:

- 1) особа підозрюється або обвинувачується у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину;
- 2) підозрюваний, обвинувачений оголошений у міжнародний розшук».

Пропонуємо також доповнити ст. 281 КПК України частиною 4: «При затриманні на території іншої області підозрюваного, який перебуває у розшуку та стосовно якого обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою або діє ухвала про дозвіл на затримання з метою приводу, орган, який провів затримання, негайно повідомляє про це прокуророві за місцем затримання, а також слідчому, який оголо-

сив розшук підозрюваного. Прокурор протягом двадцяти чотирьох годин зобов'язаний перевірити, чи дійсно затриманий є тією особою, яка розшукується. Етапування підозрюваного до місця проведення досудового розслідування проводиться на підставі постанови слідчого, санкціонованої прокурором міста за місцем проведення досудового розслідування».

Список використаної літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : за станом на 17 лип. 2012 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Черкесова Е. К. Правовое регулирование приостановления и возобновления уголовно-процессуальной деятельности : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Черкесова Елена Константиновна. – Омск, 2004. – 183 с.
3. Попов А. М. Проблемы совершенствования оснований и условий приостановления предварительного следствия : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Попов Алексей Михайлович. – Саратов, 2004. – 235 с.
4. Закирова Э. Ф. Приостановление предварительного следствия в случае, когда подозреваемый или обвиняемый скрылся от следствия либо место его нахождения не установлено по иным причинам : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Закирова Эльвира Фаритовна. – Ижевск, 2004. – 30 с.
5. Малютін І. А. Зупинення досудового розслідування : навч.-метод. посіб. / І. А. Малютін ; за заг. ред. З. Д. Смітєнко. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. – 140 с.
6. Криминалистика : учеб. для вузов / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская ; под ред. Р. С. Белкина. – М. : НОРМА, 2000. – 990 с.
7. Закатав А. А. К вопросу о совершенствовании уголовно-процессуальной регламентации розыскной деятельности / А. А. Закатов, С. А. Закатов // Новый Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации: проблемы законодательства, теории и практики : сб. науч. тр. ВолГУ. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2002. – С. 156–159.

Надійшла до редколегії 27.07.2012

КРИВОНОС И. С. ОСУЩЕСТВЛЕНИЕ РОЗЫСКА ОБВИНЯЕМОГО ПО НОВОМУ УГОЛОВНОМУ ПРОЦЕССУАЛЬНОМУ КОДЕКСУ УКРАИНЫ

Исследованы новые положения правовых основ и порядка осуществления розыска подозреваемого; предложены изменения в действующий Уголовный процессуальный кодекс Украины.

KRYVONOS I. CONDUCTION OF THE SEARCH OF THE SUSPECT BY THE NEW CRIMINAL PROCEDURE CODE OF UKRAINE

New provisions of legal bases and procedure of the search of the suspect are studied; changes in the existing Criminal Procedure Code of Ukraine are offered.

УДК 343.23

Ю. В. ОРЛОВ,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
факультету з підготовки слідчих
Харківського національного університету внутрішніх справ

МЕХАНІЗМ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

На основі аналізу динамічних та статичних компонентів правової системи та особливостей криміногенної детермінації зроблено висновок про існування двох відповідних типів нормативно-правової детермінації злочинності. Встановлено кримінологічно значущу кореляцію між відповідністю правових інновацій соціальним традиціям та злочинністю, а також юридико-технічними особливостями нормативно-правових актів і можливістю зловживання ними з метою вчинення злочинів.

Детермінаційний комплекс сучасної злочинності в Україні є досить розгалуженим, охоплює різнорівневі та різноспрямовані соці-

ально-економічні, політичні, культурно-психологічні, ідеологічні, правові та інші фактори. Разом із тим, державно-правова організація